

Терехтемирословіє

Микола Жарких

Валерій Ластовський [Відповідь Миколі Жарких](#) з приводу Трахтемирівського монастиря. – «Болховітіновський щорічник 2017/2018», К., 2019 [? 2020?] р., с. 662 – 670.

Зранку 20 січня 2021 року у мене вийшов з ладу мій основний робочий комп'ютер, а увечері того ж дня я побачив на своєму резервному комп'ютері названу вище статтю В. Л. Я розумію, що ці дві події ніяк між собою не пов'язані, але через вимушену перерву в основній роботі у мене вийшла щось неначе відпустка, і чому б не почитати, що пишуть вчені люди?

Стаття В. Л. з'явилась одночасно на сайтах Академія (посилання вище) і [Чтиво](#) – отже, публіка надає їй неабиякого значення. Я уже почав був прикладати до себе слова чеховського персонажа: «Теперь обо мне вся Россия узнает! Пострадавший отделался лёгким испугом»...

Але про все по порядку.

Перш за все, читач не повинен сподіватись, що він тут дізнається щось нове й цікаве про Терехтемирів. Все нове й цікаве уже сказано у моїй [монографії 2013 року](#), до якої й раджу звертатись.

Також тут не буде ніякої науки, а тільки балаканина для розваги після смачного обіду, ну, щось на зразок «[Анти-Воїна](#)». До писання такої балаканини я відчуваю схильність чи не більшу, ніж до науки.

Отже, кому набридне – може покинути читання на будь-якому місці, при цьому нічого особливого не буде втрачено; а хто дочитає до кінця – той нічого особливого не дізнається...

1. [Пуста балаканина](#)
2. [Хто такий Микола Жарких і з чим його їдять](#)
3. [Нехай вороги ховаються!](#)
4. [У скляному домі](#)
5. [«Марь Ванна, він перший почав!»](#)
6. [Валаамова рецензія](#)
7. [«Чукча – не читатель. Чукча – писатель»](#)
8. [Що попові можна, то дякові зась](#)
9. [Чорний кіт у чорній кімнаті](#)
10. [Пустословіє повинно бути пустословним](#)
11. [Муза Невігластва](#)
12. [Пустопорожні висновки з пустословія](#)
13. [Пустословіє вільного стилю](#)

1. Пуста балаканина

Змістовна дискусія в науці трапляється дуже рідко. І це тому, що не кожен предмет надається для дискусії. Наприклад, не може бути дискусії у питаннях, скільки буде двічі два, чи форми Землі, чи температури плавлення свинцю. Всі ці питання давно вирішені, й дискутувати тут нема над чим.

Дискусія можлива тільки там, де є дискусійний предмет, де є неясність і можливі різні підходи до її з'ясування. А при чому тут Терехтемирів? Що в його історії ясне – те й так ясне, і записане у названій вище монографії, а що неясне – те так і залишиться неясним. І залишиться не тому, що історики лінуються чи не хочуть дискутувати, а просто через відсутність джерел.

Друга причина беззмістовності «дискусій» полягає в тому, що учасникам елементарно бракує керосину на змістовну розмову. В нашому випадку я сказав усе, що хотів, у своїй монографії, а В. Л. теж сказав усе, що хотів, у серії своїх статей. І тепер «дискусія» зводиться до того, що я повторюю (може, іншими словами) те, що все був сказав у 2013 році, і В. Л. теж повторює те, що він уже сказав раніше.

По-третє, «мы снова говорим / на разных языках» – буквально так, і скоро ви побачите конкретні приклади. Від такого діалогу таки важко сподіватись користі.

Післяобідній моціон язика – то інша справа. Тут предметом може бути що завгодно, адже мета балаканини – не встановлення істини (від якої, можливо, щось залежить у житті), а обмін ні до чого не зобов'язуючими репліками (від яких точно нічого не залежить).

От і займемось цим поважним жанром, тим більше що він доступніший для публіки ніж справжній науковий текст.

2. Хто такий Микола Жарких і з чим його їдять

Відповідь В. Л. починається з такої заяви:

... бажання аналізувати наукову творчість Миколи Жарких у мене не було, однак, доведеться це зробити, оскільки... [Відповідь..., с. 662]

Отака ловись! В. Л. узявся аналізувати мою **наукову творчість!** Усю, без винятку! І думає, що для цього вистачить 9 (дев'яти) сторінок?

Зря печёнку только сушите –

Здесь еда не по зубам.

Моя творчість почалась у 1979 році зі статей з колоїдної науки (рецензованих і редагованих – це варто запам'ятати, знадобиться). [Ці статті](#) в повних текстах виставлені на моєму персональному сайті, тому кожен, хто збирається аналізувати мою наукову творчість, має повну змогу їх аналізувати.

Але хотів би я подивитись на В. Л., як він буде аналізувати, чи мав рацію Микола Жарких, коли відкинув члени, пропорційні квадрату малого параметру, в рівняннях, що описують колективний електрофорез у системі з тонким подвійним електричним шаром. «Найду ли краски и слова», щоб цю картину описати?

Превратно о коллоидах те думают, Ластовский,

Которые коллоиды чтут ниже маршировки.

Але далі є ще мої роботи на інші теми, з інформаційних технологій, з охорони пам'яток, є цикл статей про Лесю Українку – і все це доведеться аналізувати!

Написав я дещо і на теми історії – 9 (дев'ять) монографій, також ряд окремих статей та рецензій. Нічого цього В. Л. не читав, не читав навіть монографії «Терехтемирів», а прочитав тільки один маленький параграф із неї під назвою «[Науково-дослідне пустословіє](#)». Параграф був опублікований 14 квітня 2019 р. як доповнення до основного тексту монографії – благо формат веб-публікації дозволяє робити такі доповнення дуже легко. І от він – і тільки він! – є предметом «Відповіді» В. Л.

Моя наукова творчість мені самому видається подібною до їжака, з якого в усі боки стирчать шпичаки. І їсти її можна тільки так, як інтуїтивно (без теоретичного обґрунтування) зробив В. Л. – відрізаючи від неї маленькі порційні шматочки і не намагаючись проковтнути більше, ніж влізть у писок. І при цьому треба весь час примовляти: «Я – швець і знаю тільки своє шевство, а до кравецтва не мішаюсь».

Отже, якщо один доктор історичних наук написав «Відповідь» на Терехтемирівський монастир, то другий доктор історичних наук може написати свою «Відповідь» на Терехтемирівський шпиталь, третій – на Терехтемирівський перевіз, четвертий – на Терехтемирівський «замок», п'ятий – на Терехтемирівський арсенал, шостий – на Терехтемирівську козацьку сотню... І так моєї монографії вистачить, щоби прохарчувався цілий відділ терехтемиро-знавства, а може й інститут.

Адже в моїй монографії 62 параграфи, і якщо не об'їдатися, а читати по одному параграфу на рік, то вистачить на багато років.

І якщо вже пішла лічба на параграфи, то всі мої історичні (тільки історичні!) праці містять 839 параграфів (оця стаття стане 840-м), так що справді можна подумати і про інститут.

3. Нехай вороги ховаються!

Отой параграф, котрий став предметом уваги, В. Л. характеризує так:

Офіційну свою позицію Микола Жарких виклав на шпальтах свого власного електронного ресурсу «Персональний сайт Миколи Жарких» [Відповідь..., с. 662].

Другий раз на тій самій сторінці статті В. Л. я змушений сказати: отака ловись! У мене – безробітного пенсіонера без будь-якої (хоча б номінальної) посади, виявляється, є «офіційна позиція»! Ховайтеся, воріженьки – «ТАСС уполномочен заявить»!

Паки кажу: «Мы снова говорим на разных языках». Як вираз «наукова творчість», так і вираз «офіційна позиція» я й В. Л. розуміємо цілком по-різному. Більше того, вираз «офіційна позиція Миколи Жарких» я взагалі не розумію. Ну, коли кажуть «офіційна позиція Державного департаменту США» чи там якогось міністерства – це я розумію, і коли кажуть просто «позиція Миколи Жарких» – теж розумію, а от що тут робить слово «офіційна»?

... [Не можу](#).

Не збагну я сього слова.

(Як бачите, мої студії над Лесею Українкою не пройшли марно!)

Єдине, що я можу припустити – що тут у В. Л. просто пусті слова, на які не треба звертати уваги.

4. У скляному домі

Слід зауважити, що назвавши власний твір монографією, автор дещо перебільшив свої уявлення щодо зазначеного виду наукових публікацій. Монографією його насправді дуже важко назвати. Це просто текст, який автор написав та оприлюднив в електронному варіанті. І все. Більше нічого, що вказувало б на формальні ознаки наукової монографії. Тобто – це не книга! Вона не має наукових рецензентів. Вона не має навіть бібліографічного опису... Усі формальні ознаки наукової монографії автор вкладає у кілька слів на першій сторінці: “Микола Жарких”, “Терехтемирів” та “Київ 2013”. З таким підходом до рангу наукових колективних монографій можна зарахувати й Біблію... [Відповідь..., с. 666].

Писати треба так, щоб словам було тісно, а дурницям – просторно. В цьому В. Л. показав повний успіх.

1, якщо хто подивиться на першу сторінку «тексту» Михайла Сергійовича Грушевського «Історія України-Руси», то побачить там тільки «Михайло Грушевський», «Історія України-Руси», «Львів» та «1898». І ніяких тобі «рецензентів». Згідно В. Л., це – теж ніяка не монографія, а просто «текст», якому місце на смітнику поруч із Миколою Жарких. Ну, в такій компанії мені й на смітнику буде тепло...

2, типово автор монографії не складає сам на себе бібліографічний опис. Буває, що такий опис видавництво вміщує на звороті титульного аркуша (це радянське), а буває, що й не вміщує (типово для нормальних країн). Складання бібліографічного опису уже готової книги – це справа бібліографів, котрі каталогізують книги в бібліотеках або складають бібліографічні покажчики.

Так було складено й бібліографічний опис «Історії України-Руси», а сам автор тим не журився.

А моя монографія існує виключно у вигляді мережевої публікації, і такими публікаціями (станом на сьогоднішній день, на 24 січня 2021 року) традиційні бібліотеки не цікавляться і їх не каталогізують. Цифрові ж бібліотеки (та сама Академія, те саме Читиво і всі інші) просто розміщують цифрові копії у тому вигляді, в якому їх надають автори. Тому тепер обов'язок складання бібліографічного опису переходить від видавництва / бібліотеки до автора, і треба просто прийняти це як данність.

Тому не можна побачити нічого дивного в тому, що я сам склав титульний аркуш своєї монографії, і за цим титульним аркушем кожен, хто тямить у бібліографії, може скласти бібліографічний опис.

3, не бачу нічого смішного ані помилкового у визначенні Біблії як збірника статей (колективна монографія передбачає єдиний задум, який був у пізніших компонуваньників, а якого не було в авторів). Щось написав пророк Аггей, щось – пророк Михей, а щось – і сам цар Соломон. Чистий збірник статей, такий собі «Болховітіновський щорічник», укладений ще задовго до Болховітінова, об'єднаний одним титульним аркушем.

4, та й з науковими рецензіями на мою монографію справа не стоїть так зле, як то здається В. Л. (побачите далі в цьому тексті!).

І от тепер ми підходимо до найцікавішого! А де титульний аркуш і наукові рецензенти статті В. Л.?

Публікація на Академії має, окрім імені автора і назви, такий опис: «2019, Болховітіновський щорічник 2017/2018». Публікація на Читиві подає так: назва, автор, далі «Стаття / Твір додано: 20.01.2021 / Болховітіновський щорічник 2017/2018». І ніяких тобі «рецензентів»! (Ну, що попові можна, то дякові зась).

З усього цього можна зробити висновок, що збірник статей під назвою «Болховітіновський щорічник 2017/2018» з'явився в 2019 році і він має до 700 сторінок (нагадаю, стаття В. Л. має номери сторінок 662 – 670). Чи справді так?

Пошук у Мережі за точною фразою «Болховітіновський щорічник 2017/2018» однозначно переконав мене – ніякого такого збірника не існує в природі. За паперову його форму я не переживаю (давно уже не тримав в руках нововиданих паперових книжок), але ж і цифрової форми катма!

Які є ознаки існування цифрового документу?

- перше, це повний текст, доступний у Мережі. Такого повного тексту немає;
- друге, інформація про вихід книги на сайті видавництва. В даному випадку я знаю, що попередні випуски «Болховітіновського щорічника» випускав Національний КПЗ (тут КПЗ – не камера предварительного заключення, а тільки Києво-Печерський заповідник. Не переплутайте!). І там такої інформації немає;
- третє, від 2019 року уже два роки минуло, то був час, щоб провідні бібліотеки України поставили опис збірника у свої каталоги. Зокрема, дуже якісні каталоги мають бібліотеки Київського та Харківського університетів, і я постійно бачу їх у пошуковій видачі, коли треба уточнити вихідні дані або встановити сам факт публікації якоїсь книжки. І там такої інформації немає;
- четверте, у збірнику на 700 сторінок мало би бути багато авторів, і ці автори могли би викладати відбитки своїх статей у Мережі. Але нічого цього нема – є тільки відбитки статей В.Л.;
- п'яте, з 2019 р. наука рухалась вперед, і різні науковці (як автори збірника, так інші) могли б уже написати і опублікувати свої статті з посиланнями на статті цього збірника. Але й таких посилань нема, нема згадок про збірник в інших статтях.

А що ж є? Пошук назви збірника виводить **тільки** на розглядувану тут статтю В. Л. або на згадки про неї. І все!

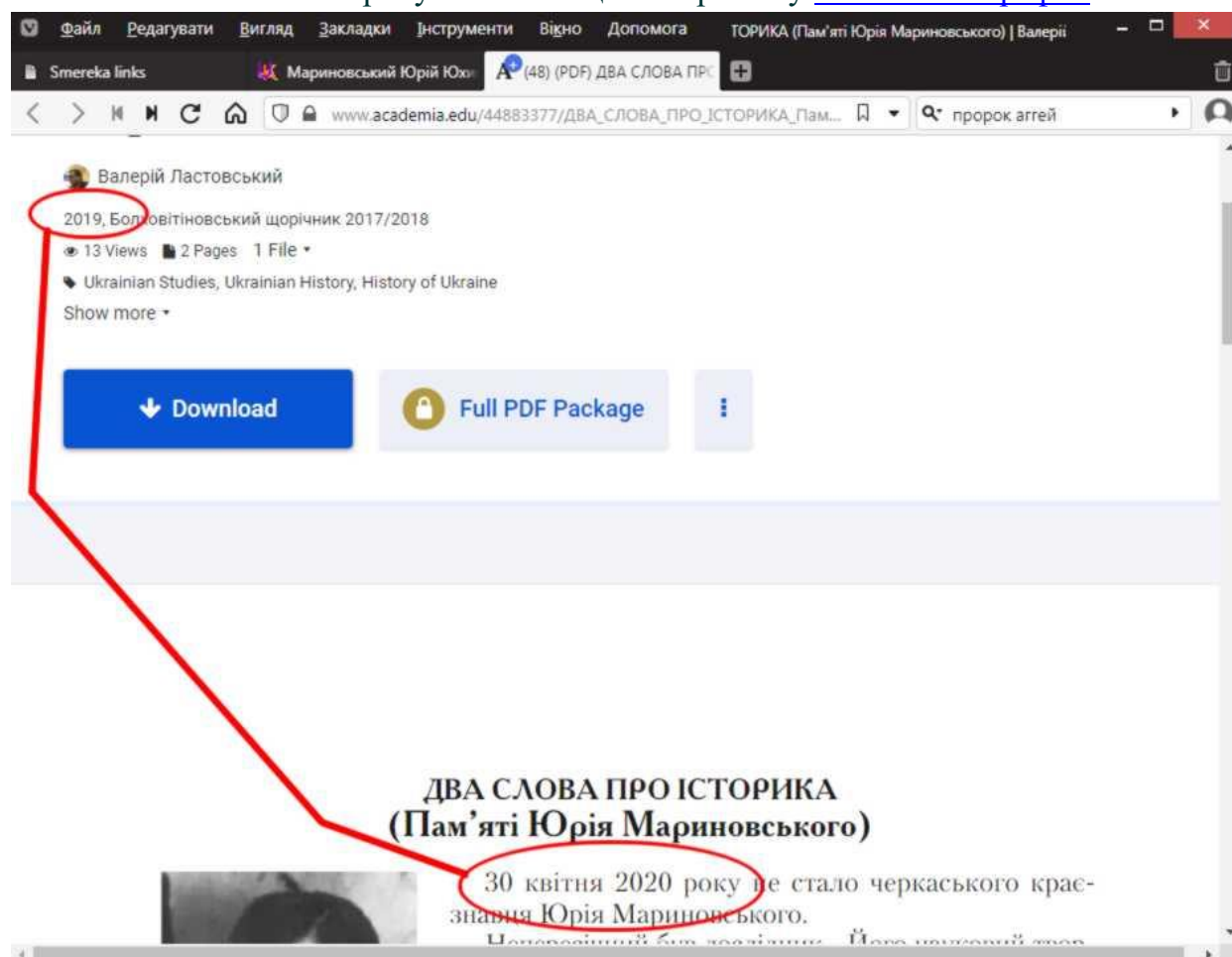
Висновок: ніякого «Болховітіновського щорічника 2017/2018» не існує, це чисто міфічний об'єкт, і В. Л. опублікував свою «відбитку» з нього для того, щоб обдурити публіку. Інша можливість полягає в тому, що В. Л. не сам був містифікатором, а став жертвою якогось невідомого нам містифікатора, котрий зумів переконати В. Л., що цей збірник вийшов, ну а В. Л. «не глянувши в святці – да бух в колокола».

Але яка могла би бути мета цієї містифікації? Типово одні люди обдурюють інших людей з метою вициганити гроші, але які можуть в нашому випадку бути гроші? Їх тут і близько не бувало. Залишається припустити мистецтво для мистецтва, містифікацію заради самої містифікації...

Але ж могло бути так, що збірник просто спізнився з виходом, і дату 2019 рік треба змінити? Я, звісно, не Bellingcat, але – елементарно, Ватсон!

12 січня 2020 року на тому самому сайті Академія з'явилась інша стаття того самого Валерія Ластовського. Це була ще одна відбитка із того самого щорічника. Зауважу – це було за 8 (вісім) днів до публікації «Відповіді» («у мене все ходы записаны!»). Це був некролог [«Два слова про історика: пам'яті Юрія](#)

Мариновського» [«Болховітіновський щорічник 2017/2018», с. 706 – 707]. І того ж 12-го січня того ж 2021 року я записав цей некролог у [свою бібліографію](#).

Фрагмент екрану сайту Academia.edu

Так от, у тому самому некролозі зазначено дату смерті Мариновського – 30 квітня 2020 року. Щоб ніхто не мав сумніву, я спеціально зробив копію екрана Академії.

Як же так? Чоловік помер у 2020 році, а некролог було надруковано ще у 2019-у? Якщо це жарт, то однозначно – «[Жарт непотребний](#)» з боку професора Ластовського.

Співставлення цих дат відкриває мені необмежене поле для пустословія.

Перше, найпростіше, що спадає на думку – що професор Ластовський звідкись довідався, що люди смертні, і зміркував, що й Юрій Мариновський, хоча ще не помер, але колись-то неодмінно помре. Ну а можливість надрукувати некролог є нині, а чи буде вона надалі – невідомо. От він і надрукував некролог в 2019 році, за рік до смерті Мариновського. Доктор наук сказав – у морг, значить – у морг!

Ну, а точну дату смерті В. Л. міг угадати – що ж цьому неможливого? Як у тому анекдоті – «але місце треба зайняти сьогодні».

[Анекдот дуже старий, і сучасні молоді люди можуть його не знати. Звучить він так. Баба все напосідалася на діда: «Діду, а діду! Хочу, щоб мене поховали у Кремлівській стіні». Далі подробиці ad libitum і фінал: дід приходить і говорить: «Добре, бабо, я з усіма домовився. Але місце треба зайняти сьогодні».]

Друга, складніша можливість – що Мариновський помер раніше, у 2017-у чи 2018-у роках, і тоді ж був написаний некролог, а тільки опублікований у 2019-у. Ну, а в тексті допущена описка, і так з'явився 2020-й рік.

Ошибка вышла,
Вот о чём молчит наука!

Третя, найхімерніша можливість – що цей міфічний збірник не вийшов у 2019 році, а продовжував поповнюватись новими матеріалами упродовж 2020 року, і десь у середині 2020-го був написаний цей злочасний некролог, а на початку 2021-го року В. Л. почав публікувати свої відбитки з цього двічі міфічного збірника. Раз міфічного тому, що він не існує, а вдруге міфічного, що на міфічному, ні в якій формі не існуючому титульному аркуші стоїть неможлива дата 2019-й рік.

Ясна річ, що й рецензентів, якими пишається В. Л., там нема й ніколи не було.

Моя ж монографія, на відміну від цих химер, постійно доступна на моєму персональному сайті і на сайтах Академія та Читиво, і з титульним аркушем у неї все гаразд.

Отже, містифікатор – ким би він не був – спрацював дуже недбало, так що його спроби когось обдурити вийшли непереконливими. Обдурювати людей треба зручно і спритно, а зовсім не так, як в нашому випадку.

Англійська приповідка каже: «Тому, хто живе у скляному домі, не варто кидатись камінням». Професору Ластовському здалося, що він дуже зручно кинув на мене – ні, не каміння, ще цього не вистачало! – льодяник, але добився тільки того, що здобув славу нездалого фальсифікатора. З чим я його й вітаю!

5. «Марь Ванна, він перший почав!»

Цілий попередній розділ мого пустословія був присвячений тим дурницям, які В. Л. зумів напхати в 1 (один!) абзац свого пустословія. Але на тому ще не був кінець абзацу, останнім двом реченням треба присвятити окремий розділ:

Між іншим, у 2013 р. сам автор ще не називав свій твір монографією, а просто “даний документ” (с. 2). Потім, очевидно, щось у його думках змінилося... [Відповідь..., с. 666].

Професор Ластовський настільки ненавидить мою монографію, що не може змусити себе навіть дати повне коректне посилання – де він це вичитав. Просто – «с. 2» і все. Це – даруйте на слові! – «посилання» – просто класичне «на деревню дедушке», навіть без уточнення «Макару Тимофеевичу».

Якби полеміст написав «у Грушевського на с. 15» чи там «у Франка на с. 22» – то йому б сказали: «Чоловіче добрий, а у Грушевського є багато видань і в кожному є **своя** 15-а сторінка, то про яке саме видання йдеться?»

Але ж Микола Жарких – це не Грушевський, правда? І не Франко? З ним же можна не церемонитись, і загальних правил цитування не дотримуватись, правильно?

А між тим у Миколи Жарких є 9 (дев'ять) монографій з історії, і в кожній з них є **своя** 2-а сторінка...

Таке – знову даруйте на слові! – «посилання» не розраховане на стороннього читача. Воно розраховано тільки на одного читача – Миколу Жарких, ну, а він знає, про яку «другу сторінку» йдеться...

Справді, я знаю. Перша сторінка, як і в кожній монографії – це титульний аркуш, а друга – це зворот титульного аркуша. І ось що там написано:

До уваги читачів

Даний **документ** можна завантажити з мого персонального сайту, з HTML-версії роботи, за адресою www.M-Zharkikh.name/uk/History/Terextemyriv.html

В HTML-версію можуть вноситись невеликі виправлення та доповнення.

В HTML-версії доступні зображення великого розміру, які в даний документ вставлено у зменшеному розмірі.

Сокращенная русская версия: www.M-Zharkikh.name/ru/History/Terextemyriv.html

Shortened english version: www.M-Zharkikh.name/en/History/Terextemyriv.html

Дана версія **документа** згенерована 30 вересня 2013 р.

Виправлення внесені 28 березня 2014 р.

(Ну, шляхи по сайту з того часу довелося поміняти, але кому треба – той знайде.)

Слово «документ» ужито тут двічі, і що тут неясного чи неправильного? Йдеться про комп'ютерний файл, фізичний носій інформації, а не про його зміст – монографію / трактат / книгу / статтю і т. д. – котрі всі є логічними одиницями інформації.

Якщо ж доктор історичних наук професор Ластовський не розуміє слова «документ», то для цього є Вікіпедія, а у Вікіпедії – спеціальна стаття «Документ», а у цій статті – спеціальний розділ «[Розуміння терміна](#)», і в цьому розділі стоїть наступне:

В Україні офіційно прийняті три визначення документа, зафіксовані в деяких Державних стандартах (ДСТУ):

ДСТУ 2392-94: «Документ — записана інформація, яка може розглядатися як одиниця під час здійснення інформаційної діяльності».

ДСТУ 3017-95: «Документ — матеріальний об'єкт з інформацією, закріпленою створеним людиною способом для її передавання в часі та просторі».

ДСТУ 2732:2004: «Документ — інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі.»

І ці ДСТУ, панове, не є власною вигадкою України, а узгоджені із визначеннями ISO... Ах, пан професор не знають, що таке ISO? Це [International Organization for Standardization](#).

Тепер я й сам бачу, що без будь-якої науки говорив прозою і вживав слово «документ» у відповідності до ДСТУ 2392-94 та ДСТУ 2732:2004. І якщо пан професор цього не розуміють, то їм і не треба вилазити зі свого шевства і мішатись до мого кравецтва.

«Мы снова говорим на разных языках» – навіть слово «документ» я розумію так, як усі нормальні люди, а професор Ластовський – якимось по-своєму.

Пану професору здалося, що вони дуже зручно й дотепно вкололи Миколу Жарких, але Галія (муза Зарозумілості) на цей раз підвела нашого ~~пана~~ неміста пустослова, і він показав тільки своє невігластво.

6. Валаамова рецензія

Свою оцінку моєї монографії В. Л. сформулював так:

Справді, я знав про цю “монографію”, точніше про те, що претендує на цей статус. Насправді цей твір не є монографією в класичному розумінні цього терміна. Цитувати чи не цитувати той чи інший твір у своїй праці – це, все ж таки, прерогатива дослідника. Щодо “монографії” Миколи Жарких, то я не вбачав за потребу це робити з того погляду, що вона, як я вважаю, не є цілісним твором. Навпаки – суперечлива і заплутана, без вагомої аргументації [Відповідь..., с. 663].

Прочитавше таке, я аж підстрибнув. Від радості. Справді, не було ані шеляга – а тепер [«маю дзіньо, галаган!»](#) (як бачите, і робота над Іваном Франком дає наслідки).

Ось вона, довго очікувана наукова рецензія! Вона, щоправда, пустопорожня й негативна, але ж професор Ластовський, як ми вже читали вище, і не вимагав, щоб рецензія була змістовна. Не вимагав він і того, щоб рецензія була позитивна. Він вимагав тільки того, щоб рецензія була наукова.

А чим же рецензія, написана патентованим істориком – доктором історичних наук і професором – не є науковою? – Безперечно, вона є науковою.

Отже, В. Л., сам того не бажаючи, зробив мені велику прислугу, сказавши: «Достоїн! Аксіос!»

Ну, волхв Валаам, відомий нам зі збірника статей «Біблія», теж хотів проклясти, а мимоволі благословив...

7. «Чукча – не читатель. Чукча – писатель»

Микола Жарких або не гребує відвертим обманом, або ж не вміє працювати із першоджерелами (останнє пояснило б попередній пункт). Так, він безапеляційно пише: “Терехтемирівський монастир нанесений на карті Боплана на місці сучасного села Монастирок і археологічних решток Зарубського монастиря” (с. 257). Обман полягає в тому, що на карті Боплана ніякого Терехтемирівського монастиря побачити неможливо в принципі, до того ж, на місці села чи археологічних решток. Боплан взагалі жодного монастиря не позначив на своїй карті [Відповідь..., с. 667].

Чи справді так?

1, 1639 р. Карта Дніпра Г.Л.Боплана. Про неї у мене [написано так](#):

Біля верхнього краю показано Переяслав, біля лівого – Ходорів. На території півострова показано Терехтемирів і окремо – монастир.

2, 1648 р. Генеральна карта України Г.Л.Боплана. Про неї у мене [написано](#)

[так](#):

На ній Терехтемирів (Trethymirów) позначено кілечком з хрестиком нагорі – на знак монастиря.

3, 1650 р. Спеціальна карта України Г.Л.Боплана. Про неї у мене [написано](#)

[так](#):

Терехтемирів (Trethymirów) показано як укріплення у формі п’ятикутника. Довкола нього проведено овал неначе з точок – на мою думку, це вали давнього городища скіфського часу. Нижче за течією Дніпра окремо показано монастир.

Хто не полінується пройти за наведеними посиланнями – той побачить і фрагменти відповідних карт, на яких позначено рівнесенько те, що у мене в тексті.

Отже, ми маємо навіть не одну, а цілих три карти Г. Л. Боплана, на яких зображено «монастир роздору».

Так хто ж обманює? І хто не вмів працювати із джерелами?

Тут пану професору не треба було навіть працювати, а просто прочитати уже готове, написане мною. Але ні, пан професор не шукає легких шляхів. І взагалі він нічого не читає. Ластовський – не читатель. Ластовський – писатель.

8. Що попові можна, то дякові зась

Автор ніколи не працював з архівними документами, неопублікованими, які зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві [Відповідь..., с. 667].

Справді так – ніколи не працював в архівах з тієї простої причини (зрозумілої усім нормальним людям, а незрозумілої деяким професорам), що мене туди ніхто не пустить.

Далі, вважаю, що історик мусить знати своє історичне шевство, а не мішатись в археографічне кравецтво. Аби знайти щось в архіві, треба уявляти собі структуру зберігання та історію формування архіву, можливості його довідкового апарату – словом, ту премудрість, котра зветься евристичною археографією (бачте, які мудрі слова я знаю!). А я цього нічого не знаю.

Далі, якщо архівна евристика дала якийсь улов, треба знайдені документи прочитати (а для цього потрібно знання палеографії та просто звичка їх читати) й опрацювати. Ця премудрість зветься камеральною археографією, якою я теж не володію.

Нарешті, опрацьовані документи треба опублікувати, бажано у відповідності до прийнятих норм публікації історичних документів. Ця премудрість зветься видавничою (едиційною) археографією, якою я теж не володію.

Коли хто вважає себе фахівцем в обох суміжних професіях – археографії та історії, той, безумовно, може принести науці подвійну користь. От тільки щось мені не траплялись археографічні публікації пана Ластовського, так що й йому не випадає хвалитись жупаном перед гетьманом.

У своїй “монографії” він використовує виключно те, що доступно в опублікованих виданнях [Відповідь..., с. 667].

Дочитавши до цього місця, я трохи замислився – що б це могло бути.

– А прочли-то? Уж не вздор ли?

– Мы и то глаза протёрли.

От і я протер очі – не допомогло. На екрані все одно стояло те саме, що я процитував.

Тоді я пішов і помив окуляри з милом. Ну, на всяк випадок, у житті всяке трапляється. Не допомогло. На екрані все одно стояло те саме, що я процитував.

Залишалось перезавантажити операційну систему, встановити нову версію операційної системи (на цьому місці я згадав, що в мене і так стоїть найновіша версія) або купити новий комп’ютер з якоюсь іншою операційною системою.

Але нічого цього я вже не робив, бо ясно й так було – не допоможе бабі кадило.

Пікантність ситуації полягає в тому, що професор Ластовський у своїх терехтемиро-знавчих статтях користується рівнесенько тими самими опублікованими джерелами, які я був зібрав у свої хрестоматію у 2013 році. Я можу говорити це зовсім упевнено, це В. Л. не читає моїх праць, а я його статті читаю уважно і перш за все дивлюсь науковий апарат – а ну В. Л. знає якесь таке джерело, котре я не знаю і котре варто додати до хрестоматії?

Але ні, нічого нового в статтях В. Л. не знаходиться, він знає тільки ті джерела, які знаю й я.

Отже, коли Ластовський користується виключно друкованими джерелами (інших-бо немає!), то це виходить правильно і науково, а коли Жарких користується тими самими друкованими джерелами – це виходить ненауково і неправильно.

Але В. Л. забуває, що він – ніякий не піп, а я в нього – не дяк і не піддячий. Як же бути? «Циркулярно не заперщено, но и не разрешено вполне».

З одного боку, немає указу президента України «Про дозвіл Миколі Жарких користуватись друкованими джерелами з історії Терехтемирова».

З другого боку, чого б такий указ мав би бути?

З третього боку, немає указу президента України «Про виключне право Валерія Ластовського на використання друкованих джерел з історії Терехтемирова».

З четвертого боку, а чого такий указ мав би бути?

З п'ятого боку, якби такі укази й були, вони були б юридично нікчемними як такі, що не засновані на законах.

З шостого боку, воно й краще, що таких нікчемних указів немає, бо наша зелена влада і без того багато дурниць робить, ну так хоч цієї не зробила.

Коротко кажучи, «Марь Ванна, а Ластовський з друкованого списує!»

9. Чорний кіт у чорній кімнаті

Можу лише відіслати його за відповідними документами до фондів ІР НБУВ та ЦДІАК України, а не чекати на те, що хтось здійснить відповідну публікацію [Відповідь..., с. 667].

Є така захоплююча гра – в абсолютно чорній кімнаті шукати абсолютно чорного кота. (Зауважу при цій нагоді, що абсолютно чорне тіло – це не тільки метафора, але й [конкретне фізичне поняття](#).)

Інколи для збільшення інтересу гри до її умов додають: «якого [кота] там немає».

От і професор Ластовський пропонує мені побавитись, відправляючи мене в абсолютно чорну кімнату під назвою «архів», у яку – повторюся! – мене ніхто не пустить. І там я маю шукати абсолютно чорного кота, сиріч документи про Терехтемирів.

Цимес полягає в тому, що цього кота там немає. І це доведено експериментально. Професор Ластовський працював у названих архівах (ані разу не сумніваюсь!) – і що ж він там знайшов? Де ж той кіт, чи то пак збірник документів про Терехтемирів, якого він пропонує злапати – мені?

Якщо такі документи В. Л. справді виявив – то варто було би їх якось оприлюднити, бо документальна база терехтемиро-знавства настільки куца, що й 10 або й 5 нових документів були б величезним прогресом.

Чому би професору Ластовському самому не скористатись своєю перевагою, здобутою довгою працею, і не відкрити ці документи для дослідників – якщо вони справді там є?

В уже далекому 1997 році В. Л. опублікував статтю «Трахтемирівський та Канівський монастирі у 18 ст.» [Пам'ять століть, 1997 р., № 6, с. 145 – 148], у якій дано інформацію про 2 (два) документи для історії Терехтемирова – [1714](#) і [1775](#) років. На підставі поданої інформації я вніс ці згадки до літопису Терехтемирова, бо я не ігнорую праці В. Л., а намагаюсь використати те позитивне, що вони дають.

Далі, в тому ж 1997 р. була надрукована інша стаття В. Л. – «Роль Трахтемирівських та Ірдинського православних монастирів в історії середньої Наддніпряни у 12 – 18 ст.» [«Українська козацька держава», К., 1997 р., кн. 2, с. 134 – 138], і в ній зазначено цікаву річ – що у 18 ст. Терехтемирівський монастир називався не Успенським, а Хрестовоздвиженським.

І знову я не відкинув цю звістку, а тільки [зауважив](#):

Я не бачив жодного документу з таким іменування і тому до публікації документу, відомого Ластовському, змушений вважати цю звістку апокрифічною.

А тепер, через 24 роки після публікації його статті, і через 7 з гаком років після публікації моєї монографії, В. Л. сердиться на мене за це зауваження [Відповідь..., с. 667].

А що у мене неправильно? Загальне правило історика –

Коли в руках чого не маєш,

То не кажи, що вже твоє.

Я не мав цих документів в повних текстах, а вірити на слово я не можу. Але я не відкинув результати пошуків В. Л., а згадав їх із застереженням, що питання залишається відкритим до публікації документів.

І от професор Ластовський 24 (двадцять чотири) роки копирсається в терехтемиро-знавстві, виявив 1 (один) документ, поданий із повною архівною легендою, і, можливо, ще два інших документи, для яких посилань на місця збереження не подано.

Чому ж вони за ці 24 роки так і не опубліковані? Про грошову скруту можна було би говорити, якби йшлося про книгу на тисячу сторінок, хоча й такі гроші знаходяться і такі збірники документів [публікуються](#). Отже, проблема не в грошах.

Так може, В. Л. просто не мав нагоди їх опублікувати? Але він безпосередньо причетний до видання двох серій збірників історичних статей – уже згаданого «Болховітіновського щорічника» і щорічника «Церква – наука – суспільство». Тематично вони повністю відповідають характеру знайдених документів. Отже, проблема не у можливості видання.

А в чому тоді? Не знаю, бачу тільки, що керосину у В. Л. вистачило тільки на заклики у стилі маршала Брежнева: «Товариші історики! Ширше виявляйте і публікуйте документи з історії Терехтемирова!» А сам він виявив їх небагато, а не надрукував таки зовсім нічого.

І так чверть століття поспіль. Висновок простий: бажаного нам усім ката в тій кімнаті немає.

В. Л. нагадує того господаря з анекдоту, який припрошував своїх гостей: «Їжте, люди добрі, все одно свиням викину». Тобто він рекомендує мені зайнятись тим, що він сам вважає безперспективним.

10. Пустословіє повинно бути пустословним

Власне, як може претендувати на науковість “монографія”, якщо її побудовано на вибіркових джерелах? [Відповідь..., с. 667].

Запитання риторичне – формально не може претендувати на науковість. Але!

Існують ситуації, де вичерпати джерела просто неможливо. Чим ближче подія до нашого часу, тим важче вичерпати джерела. Наприклад, історія Другої світової війни в цілому чи хоча б такий її епізод, як битва на Букринському плацдармі (щоб не відбігати далеко від Терехтемирова). Вичерпати ці джерела неможливо, тому й ставити такий постулат – непрактично. В таких ситуаціях вчені вимушені користуватись вибірками джерел, хоча з науковістю тут справді є проблеми.

Але в нашій конкретній ситуації терехтемиро-знавчого терехтемиро-знавства справа стоїть простіше, джерела до кінця 18 ст. можна вичерпати, і я їх вичерпав.

Вичерпав до такої міри, що В. Л. в усіх своїх терехтемиро-знавчих статтях не міг вказати жодного джерела, якого не було би в моїй хрестоматії. І у своїй «Відповіді» він не навів жодного конкретного прикладу якогось такого джерела, котре стосувалось теми, а якого в мене нема.

Я знаю, що професорам личить стриманість і скромність, але тут варто було би й відступити від такої похвальної поведінки і вказати щось конкретне. Тим більше, що я – не гордий, мені було би досить і одного конкретного прикладу.

Але В. Л. не може навести ані одного конкретного прикладу і обмежується пустими словами – ану-бо якось пройде непоміченим.

Маршал Брежнев на сторінці 41-й написав: «Економіка повинна бути економічною, а пустословіє – пустословним». Мудрий був маршал, і чого його не люблять – не розумію.

11. Муза Невігластва

Чи є позитив від т.зв. “монографії” Миколи Жарких? Так. Він полягає у тій значній кількості літератури, яка була відображена на її сторінках... Можливо, досліднику варто було б укласти бібліографічний довідник з історії Терехтемирова. Користі було б значно більше! [Відповідь..., с. 667].

За таку пораду можу подякувати В. Л., але повинен зауважити, що вона трохи запізнилась – років так на сорок.

Бібліографія, котру хоче бачити В. Л., давно вже складена й опублікована. І то складена мною, Миколою Жарких, і опублікована у 2001 році в 7-у зошиті моєї «Бібліографії старої України», присвяченому історичному краєзнавству України. Це видання, хоча і планово-рідкісне (кожного зошиту надруковано було 100 – 250 примірників), доступне у наукових бібліотеках, і якщо В. Л. справді ходить до Національної бібліотеки ім. Вернадського, то він міг би узяти цей зошит і знайти там Терехтемирів. Записи згруповано за назвами населених пунктів, і для того, хто добре знає алфавіт, знайти літеру «Т» не повинно становити проблеми (заодно буде «зовнішнє незалежне оцінювання» знання алфавіту).

Отже, В. Л. мав цілих 20 (двадцять) років, аби познайомитись з бібліографією, котру він хотів би бачити, але Уранія (муза Невігластва) і Терпсихора (муза Самовпевненості) стали йому на перешкоді.

А спеціально для тих, хто не має змоги побачити рідкісне видання 2001 року, я перетворив друковану «Бібліографію старої України» на загальнодоступний веб-сайт «Знання про Україну», і бібліографію Терехтемирова можна побачити, [кляцнувши тут](#). Там, до речі, і [статті Ластовського](#) зазначені, але він, виходить, навіть згадками своїх власних праць не цікавиться.

12. Пустопорожні висновки з пустословія

Ну які можуть бути висновки з післяобідньої балаканини? – Ніяких! Побалакали і розійшлися. Якщо хтось читаючи посміхнувся – це й є сподіваний результат.

Тим не менше я твердо дотимувався своєї обіцянки і не сказав нічого нового про Терехтемирів. А все решта – то пугословіє, котре не стосується Терехтемирова, а стосується тільки пустословія професора Ластовського.

1, В. Л. серйозно вірить, що вся моя наукова праця зводиться до одного параграфу, присвяченого йому, Ластовському.

2, В. Л. серйозно вірить, що я висловлюю якусь «офіційну позицію».

3, В. Л. не уміє скласти титульного аркуша для своєї статті і не знає, коли вона була опублікована. Чи то в 2019 році, чи то в 2020, чи то в 2021 – якимось так.

4, В. Л. не знає значення слова «документ», не підозрює, що це слово може бути терміном, котрий має визначення.

5, В. Л. ніколи не читав моєї монографії або не розуміє, що в ній написано. Не знаю, що краще (чи гірше?).

6, В. Л. закидає мені використання виключно друкованих джерел, і в той же час сам користується виключно друкованими джерелами (тими самими, що й я, бо інших немає).

7, В. Л. пропонує мені йти до архівів і шукати там джерела, в той час як він сам за 24 роки відшукав тільки один документ з історії Терехтемирова, та й той досі не устиг опублікувати (існування ще двох інших документів, відкритих В. Л., є сумнівним).

8, В. Л. закидає мені вибіркоче використання джерел, але при цьому не може вказати ані одного конкретного джерела, яке у мене пропущено. Від слова «зовсім».

9, В. Л. пропонує мені скласти бібліографію Терехтемирова, не знаючи, що я її уже склав і опублікував у 2001 р. (і ця публікація мала три позитивних рецензії, включаючи одну в «Українському історичному журналі»).

Узагальнений висновок із цих пустопорожніх висновків може бути такий: В. Л. сам систематично грішить тим, що він закидає мені, і сам не робить того, що він радить робити мені.

Я не збираюсь оцінювати наукову творчість В. Л. в цілому – я розібрав одну конкретну статтю і побачив: «противоречья есть и многое не дельно». Якщо відзначені мною негативні риси можа буде простежити в інших працях В. Л. – це дасть підстави для уже ширших висновків.

13. Пустословіє вільного стилю

Кардинальна відмінність у методах роботи полягає в тому, що В. Л. тримається пустословія класичного (або академічного) стилю, а я – пустословія вільного стилю.

Тому моє пустословіє значно краще відповідає постулату маршала Брежнєва: «Пустословіє повинно бути пустословним».

І справді:

– академічне пустословіє не може вживати віршованих цитат, а вільне – може;

– академічне пустословіє не може робити образних порівнянь, а вільне – може;

– академічне пустословіє не може розповідати анекдоти (треба ж мати respectable вигляд), а вільне – може;

– академічне пустословіє не може робити слизьких або двозначних натяків, а вільне... Хм, пустословіє вільного стилю так само не може робити слизьких або двозначних натяків;

– академічне пустословіє не може вживати метафор із інших наук (скажімо, фізики чи математики), а вільне – може, але цю грізну зброю я в даному творі не використовував.

Ну, а коли академічне пустословіє намагається запозичити щось із фізики, виходить в кращому випадку який-небудь «лептонний бог» – сіро, плоско, банально, бездарно. Пустословіє вільного стилю виглядає на такому вирашному тлі яскравим, потужним, іскрометним, повнокровним – і захоплює широкі маси публіки, котрі не здатні відрізнити пустословія від науки.

Єдина капітальна перевага академічного пустословія полягає в тому, що воно є академічним, тобто його можна надрукувати у будь-якому науковому журналі, і ніякі «наукові рецензенти» не здатні цьому перешкодити. А далі відкривається пряма дорога до Scopus, а звідти – і до індекса Гірша. (Єдиний Scopus-awarded журнал, який вміщував мої статті – це «Химия и технология воды»; але це було так давно, що не має ніякого практичного значення...)

Простою мовою, бавитись в академічне пустословіє варто тим, кому потрібно проходити атестацію, чи здобувати науковий ступінь, чи демонструвати свій impact factor – словом, хто сподівається практичного матеріального результату від публікації. Всім іншим можна порадишити не обмежувтись вузькими рамками академічного стилю і плавати у Морі Пустословія вільним стилем.

Кожен водевіль, як [учать нас класики](#), повинен закінчуватись найглупішою реплікою найглупішого персонажа. От я на прощання й кажу:

Ти, брате, профФесор,
А я собі собака.

Київ, 23 – 27 січня 2021 р.